

# TUTKIMUSOPAS

Käännöstiedettä opinnäytteisiin

Annamari Korhonen, Eliisa Pitkäsalo  
ja Sari Hokkanen (toim.)



## **Sarjan toimittajat**

Soili Hakulinen  
Anu Viljanmaa

## **Sarjan toimituskunta**

Zea Kingelin-Orrenmaa  
Johanna Koivisto  
Dinah Krenzler-Behm  
Niina Lilja

## **Kansi**

© Jan Pitkäsalo

ISBN 978-952-03-3755-1 (verkkojulkaisu)

ISSN 2242-8887 (Tampere Studies in Language, Translation and Literature: B9)

Tampereen yliopisto 2024

# Lähtötelineet: tutkimuskysymyksen, aineiston ja menetelmän valinta

Sari Hokkanen ja Eliisa Pitkäsalo

## 1 Hyvä startti opinnäytetyölle

Kun olet opinnäytetyön aloittamisen äärellä, sinulla on ehkä mielessäsi jokin aihe, joka sinua kiinnostaa ja jota voisit tutkia. Se voi olla joko yleisemmin vaikkapa av-kääntäminen tai tarkemmin jokin tietty elokuva tai sarja tai vielä spesifimmin jokin tietty kääntämiseen liittyvä ilmiö kyseisessä sarjassa. Nämä ovat kaikki hyviä lähtökohtia (ja jos et ole vielä keksinyt aihetta, kannattaa silmäillä tämän oppaan osion II lukuja, selailta aiemmin tehtyjä kandeja tai graduja tai jutella oman opinnäytetyöohjaajan kanssa sinulle sopivasta aiheesta). Aiheenvalintaan kietoutuu kuitenkin kolme oleellista valintaa, jotka jokaisessa tutkimuksessa tulee tehdä:

1. Mikä on tutkimuskysymykseni?
2. Mitä aineistoa tarkastelen, jotta voin vastata tutkimuskysymykseeni?
3. Millä menetelmällä tarkastelen aineistoa, jotta voin vastata tutkimuskysymykseeni?

Näitä kolmea valintaa kutsumme tässä luvussa tutkimuksen lähtötelineiksi. Mitä tukevampi olo niiden kanssa on ennen urakkaan ryhtymistä, sitä vaivattomammin työ etenee. Samoissa lähtötelineissä on muitakin tärkeitä valintoja, kuten työn keskeiset käsitteet (ks. tämän oppaan luku Käsitteet tieteellisessä tutkimuksessa) ja teoreettinen viitekehys (ks. tämän oppaan luku Teoria ja sen tehtävät opinnäyttyessä), jotka liittyvät myös oleellisesti tutkimuskysymyksen, menetelmän ja aineiston valintaan.

Tämän luvun tarkoitus on antaa yleinen kuva siitä, mitä pitää tietää tutkimuskysymyksen, menetelmän ja aineiston valinnasta heti työn alkumetreillä, niin että ne muodostavat järkeväen tutkimusasetelman. Samaa aihetta käsitellään tai ainakin sivutaan lähes kaikissa muissakin tämän oppaan luvuissa, sillä kyse on tosiaankin tutkimuksen tekemisen perusasioista. Esimerkiksi osion II luvuista löydät esimerkkejä siitä, miten näihin kolmeen kysymykseen voi vastata erilaisia käännettieteellisiä aihepiirejä käsittelevissä tutkimuksissa, kun taas osiossa III paneudutaan erilaisiin menetelmiin ja käännettieteellisten ilmiöiden lähestymistapoihin.

## 2 Tutkimuskysymys

Tutkimuksen alkuvaiheessa mietitään aina paitsi tutkimuksen aihetta ja aineistoa, myös sitä, mitä oikeastaan halutaan tutkia ja millaisiin kysymyksiin etsitään vastauksia. Tutkimuskysymystä ei kuitenkaan ole mahdollista muotoilla ennen kuin on selvää, mitä menetelmää käytetään ja mikä on tutkimusaineisto. Tutkimuskysymys tarkentuu tai jopa muuttuu usein vielä tutkimuksen aikana ja opinnäytettä kirjoitettaessa. Saatat muokata sitä vielä aivan opinnäytteen tekemisen loppumetreilläkin, kun palaat viimeistelemään johdantoa.

Tutkimuskysymys kertoo usein myös siitä, miten laaja tutkimuksesi on. Siksi onkin tärkeää miettiä, millaiseen kysymykseen vastaaminen tuottaa sopivan laajuisen opinnäytteen. Usein tutkimuskysymyksiä on kaksi tai joskus jopa kolme, jos ne ovat pienempiä ja spesifimpiä kysymyksiä. Jos tutkimuskysymyksiä on useampi kuin yksi, niiden täytyy liittyä kiinteästi yhteen, jotta tuloksena ei ole opinnäyte, jossa on kaksi erilliseltä tuntuva tavoitetta. Tutkimuskysymys pitäisi muotoilla niin, että se on mahdollista ymmärtää itsenäisenä kysymyksenä, irrallaan ympäröivästä tekstistä. Esimerkiksi on hyvä mainita lyhyesti, minkä aineiston perusteella päätelmiä tehdään, jotta ei tule vahingossa esittäneeksi liian laajaa kysymystä.

Pidä tutkimuskysymys kirkkaana mielessä koko tutkimuksen ajan, jotta työn suunta säilyy sen mukaisena. Kirjoita se vaikka lapulle ja teippaa näytön laitaan. Varmista, että analyysisi vastaa juuri tähän kysymykseen, ja että kerrot vastaukset selkeästi analyysin loppuksi.

## 3 Menetelmä ja aineisto

### 3.1 Mitä menetelmä tarkoittaa?

Menetelmä eli metodi tarkoittaa niitä asioita, joita tutkimusaineistolle tehdään, jotta voidaan vastata asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Lähes kaikissa tieteellisissä tutkimuksissa on jokin menetelmä, vaikka sitä ei aina välttämättä nimetä tai kuvata kovin tarkasti. Poikkeuksen muodostavat lähinnä puhtaasti teoreettiset julkaisut, joissa esitellään vaikkapa uusi tapa käsitteellistää jokin ilmiö. Tällaiset tutkimukset perustuvat yleensä tutkijan pitkäaikaiseen kokemukseen jonkin aiheen tarkastelussa. Opinnäytteinä tehtävissä teoreettisissa tutkimuksissa sen sijaan yleensä on jokin menetelmä – kyseessä on silloin esimerkiksi kirjallisuuskatsaus, jossa analysoitava aineisto koostetaan jo julkaistuista tutkimuksista (ks. lisää tämän oppaan luvusta Teoreettinen opinnäytetyö).

Menetelmien huolellisella kuvauksella osoitetaan, että tutkimus on luotettava. Tutkielmassa tulee kuvailla yksityiskohtaisesti, mitä asioita tehtiin, missä järjestyksessä ja millä perusteilla, kun koostettiin jonkinlainen aineisto ja kun sitä analysoitiin. Tämä on tärkeää,

koska opinnäytteisiin ei ole tapana liittää koko aineistoa tai tekijän siitä tekemää koko analyysia. Pikemminkin menetelmän kuvauksella ja analyysivaiheessa tehtyjen tulkintojen perusteluilla on tarkoitus vakuuttaa lukija siitä, että tehdyt päätelmät ovat loogisia ja uskottavia.

Usein myös sanotaan, että tarkka menetelmäkuvaus on tärkeää siksi, että sen perusteella jonkun toisen tutkijan pitäisi pystyä toistamaan eli replikoimaan tehty tutkimus. Toistettavuuden ideaali ei kuitenkaan sovellu sellaisiin laadullisiin tutkimusasetelmiin, jotka nojaavat vahvasti tutkijan omaan tulkintaan – erilaisista positioista käsin eri ihmiset tekevät erilaisia havaintoja ja päätelmiä, myös tutkimuksessa. Vaikka tavoitteena ei siis olisikaan tutkimuksen toistettavuus, opinnäytetyön lukijalle täytyy antaa selkeä selostus siitä, millaiseen aineiston käsittelyyn ja tulkintaan tutkimuksen tulokset perustuvat.

### 3.2 Aineiston kerääminen ja analysointi: kaksi menetelmää

Yhdessä tutkimuksessa on usein kahdenlaisia menetelmiä: on menetelmä, jolla aineistoa kerätään, ja menetelmä, jolla aineistoa analysoidaan. Molemmat on tarpeen kuvata huolellisesti opinnäytteessä. Lisäksi aineiston keräämiseen käytetty menetelmä täytyy kuvata, vaikka käyttäisikin jo olemassa olevaa aineistoa, eli aineistoa, jonka joku toinen on kerännyt aikaisemmin. Aineiston keruumenetelmän kuvaus on tyypillisesti hyvin konkreettista raportointia: montako sivua tekstiä valittiin, mitä välineitä käytettiin haastattelujen tallentamiseen ja litterointiin, mitä hakusanoja käytettiin löytämään analysoidut tutkimusjulkaisut? Konkreettisen raportoinnin lisäksi on tärkeää avata myös omaa ajatusprosessia ja kertoa lukijalle, millä perusteella aineisto koostettiin sekä mitä päätettiin jättää aineiston ulkopuolelle ja miksi. Samoin mahdolliset kompastuskohdat on tärkeää kuvata rehellisesti. Tutkielman päätäntöluvussa voi esimerkiksi pohtia lyhyesti, miten tutkimuksesta pois rajatun aineiston sisällyttäminen tutkimuksen aineistoon olisi voinut muuttaa tutkimustulosta. Tämä lisää tutkimuksen läpinäkyvyyttä ja uskottavuutta.

Aineiston analyysimenetelmä puolestaan tarkoittaa kaikkia niitä asioita, joita kerätylle aineistolle tehtiin, jotta pystyttiin vastaamaan tutkimuskysymykseen. Se voi olla jokin vakiintunut ja nimetty menetelmä (kuten vertaileva tekstianalyysi tai diskurssianalyysi) tai se voi olla kehitetty varta vasten käsillä olevaa tutkimusta varten. Sanan ”analysointi” synonyymeinä käytetään usein ”erittelyä” tai ”jäsentelyä”. Ne kuvaavat monen analyysimenetelmän ideaa: tarkoitus on jaotella aineisto sellaiseen muotoon, josta tutkijan on mahdollista tehdä päätelmiä, jotka ovat yksittäisiä esiintymiä laajempia. Tämä jaottelu voi perustua aineistosta löytyvien esiintymien lukumääriin ja tilastollisiin yhteyksiin

(määrällisissä tutkimuksissa) tai aiheistosta tunnistettuihin merkityksiin ja ilmiöihin (laadullisissa tutkimuksissa). Käännöstieteellisissä opinnäytteissä käytetään sekä määrällisiä että laadullisia menetelmiä, vaikkakin laadullisia käytetään selvästi useammin. On hyvä muistaa, että jako analyysimenetelmien välillä ei ole tarkkarajainen, eikä pelkkä numeraalinen esitystapa kerro siitä, että menetelmä olisi puhtaasti määrällinen.

Lisää molemmista analyysimenetelmistä voit lukea Yhteiskuntatieteellisen tietovaraston ylläpitämästä käsikirjastosta:

- Kvantitatiivisen tutkimuksen verkkokäsikirja (<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvanti/>)
- Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja (<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/>).

Olipa analyysimenetelmä määrällinen tai laadullinen, siinä on usein monia eri vaiheita. Kaikki vaiheet on syytä kuvailla opinnäytteen menetelmäosiossa, mutta sen sijaan esimerkiksi analyysin tukena käytettyjä Excel-taulukoita tai miellekarttoja ei yleensä liitetä osaksi opinnäytettä, edes liitteisiin. Tehtyjen analyysien ja tulkintojen uskottavuutta ja luotettavuutta ei todisteta näillä liitteillä, vaan sitä rakennetaan tarkalla menetelmäkuvauksella ja huolellisella argumentoinnilla. Varsin usein käy myös niin, että erilaisia jaoteluja täytyy tehdä useaan kertaan, ennen kuin löytyy sellainen, joka toimii ja joka auttaa vastaamaan tutkimuskysymyksiin. Hyvä esimerkki laadullisen analyysin vaiheista ja niiden kuvauksesta löytyy tämän oppaan luvusta Kyselytutkimukset ja haastattelut, alaluvusta 3.5, jossa kuvataan konkreettisesti, miten haastatteluaineiston laadullinen analyysi etenee askel askeleelta. Sama lähestymistapa sopii mainiosti moniin muihinkin laadullisiin tutkimuksiin.

### 3.3 Mikä on menetelmää ja mikä on teoriaa?

Menetelmiä käsitellessä liikutaan usein yhtäältä hyvin konkreettisilla ja käytännöllisillä alueilla, toisaalta teoreettisissa ja ”tieteellisissä” asioissa. Moni opinnäytetyön tekijä saattaa kokea hankalaksi löytää omalle työlle sopiva tasapaino näiden kahden välillä. Kuinka yksityiskohtaisesti menetelmäkuvaus pitäisi kirjoittaa? Pitääkö siinä käyttää lähteitä? Jos menetelmä perustuu olemassa olevaan tutkimukseen, kuuluuko siitä kirjoittaa opinnäytteen teoriaosiossa vai menetelmäluvussa?

Vastaukset näihin kysymyksiin riippuvat tutkimusasetelman kokonaisuudesta ja tarkemmin siitä, millaista menetelmää ja teoriataustaa käytetään ja miten. Yleisesti ottaen voidaan kuitenkin sanoa, että suuret kattokäsitteet kuten diskurssi tai käännösstrategia on tarpeen käsitellä tutkielman teoriaosiossa. Siellä määritellään kyseiset käsitteet aihepiirin tutkimuksen avulla (ks. myös tämän oppaan luku Käsitteet tieteellisessä tutkimuksessa). Tällaiset laajat käsitteet voivat kuitenkin olla yhtä aikaa osa työn menetelmäkuvausta. Silloin tutkielman menetelmäluvussa selitetään, millä tavoin vaikkapa diskurssin tai

käännösstrategian kaltaiset käsitteet on operationalisoitu käsillä olevaa tutkimusta varten. Operationalisoinnilla tarkoitetaan sitä, miten abstrakti käsite on konkreettisesti ymmärretty käsillä olevassa tutkimuksessa.

Myös menetelmän kuvauksessa on siis usein tarpeen viitata aiempaan tutkimukseen, jolloin luvun teksti ”näyttää” osin pitkälti samalta kuin teorialuvussakin lähdeviitteinen ja tieteellisine argumentointikeinoineen. Lähteisiin perustuva menetelmä on sellainen, jota on perinteisesti käytetty tietyn tyyppisen tutkimuksen välineenä ja jolle löytyy kuvauksia erilaisissa menetelmäoppaissa. Hyvä esimerkki tällaisesta menetelmästä on fokusryhmähaastattelu, jota käytetään aineiston keräämiseen, tai jonkun toisen tutkijan kehittämä luokittelu, jota käytetään kerätyn aineiston valmisteluun analyysiä varten. Viittaukset aiempaan tutkimukseen tai menetelmäkirjallisuuteen ovat hyödyllisiä, koska ne osoittavat lukijalle kirjoittajan perehtyneisyyttä käyttämiinsä työkaluihin ja siihen, miten menetelmää on käytetty aiemmassa tutkimuksessa. Jos taas analyysimenetelmä on väljemmin yhteydessä aiempaan tutkimukseen tai sillä ei ole selkeää nimeä, viittauksia aiempaan tutkimukseen ei tarvita menetelmän kuvauksessa niin paljon. Tällaisia menetelmiä ovat monenlaiset laadulliset menetelmät, jotka perustuvat kategorisointiin ja koodaukseen ja jotka rakennetaan käsillä olevan aineiston ja tutkimusasetelman ehdoilla.

#### 4 Tutkimusasetelman rakentaminen

Tutkimuksen lähtötelineiden viimeisenä osana käsittelemme tutkimusasetelman rakentamista. Aineisto on monesti se tutkimusasetelman osa, jonka opinnäytetyön tekijä löytää ensimmäisenä. Vastaan on tullut vaikkapa käännös tai tv-sarja, joka herättää kysymyksiä ja kutsuu läheisempään tarkasteluun. Valintojen tekemisen järjestyksellä ei ole sinänsä mitään merkitystä, vaan oleellista on sovittaa asetelman eri osat loogisesti yhteen. Tässä apuna on oman ohjaajan lisäksi aiempien opinnäytteiden ja tutkimusten lukeminen. Millaisia tutkimuskysymyksiä on aiemmin esitetty tällaisille aineistoille? Mitä menetelmiä niissä on käytetty? Aiemmista opinnäytteistä oppiminen ja niiden soveltaminen on erinomainen tapa saada oma työ hyvään alkuun. Opinnäytetyön tekijältä ei odoteta täysin uudenlaisen tutkimusasetelman keksimistä, vaan on täysin sallittua vaikkapa toistaa pitkälti samanlainen asetelma hieman eri tavalla, esimerkiksi soveltamalla jonkun toisen aiemmin käyttämää teoreettista viitekehystä, tutkimuskysymystä ja analyysimenetelmää uuteen aineistoon. Silloin on usein myös helppo rakentaa yhteyksiä oman työn teoreettisen ja empiirisen osan välille, kun voi osoittaa, millä tavoin omat tulokset suhteutuvat aiempiin.

Tästä oppaasta löydät runsaasti esimerkkejä erilaisista aineistoista ja analyysitavoista, joita voit soveltaa käännöstieteellisessä opinnäytteessä. On hyvä huomata, että käännöstieteelliseen tutkimukseen ei välttämättä tarvitse käyttää lähdeteksti–kohdeteksti-paria, vaan

monet yksikieliset ja muilla tavoin monikieliset aineistot soveltuvat mainiosti käännöstieteelliseen tarkasteluun. Lisäksi, kuten edellisessä alaluvussa huomautimme, aineiston voi kerätä itse tai sitten voi käyttää jo olemassa olevaa aineistoa. Aineiston kerääminen alusta asti itse ei ole mikään itseisarvo, eikä tee tutkimuksesta sen parempaa tai huonompaa. Tärkeää on valita sellainen aineisto, joka riittää vastaamaan tutkimuskysymyksiin. ”Riittäväälle” aineistolle ei ole mitään yleispätevää määritelmää, mutta tämän oppaan luvuissa saat suuntaa antavia suosituksia erilaisten aineistojen riittävydestä eritasoisiin opinnäytteisiin.

## 5 Paikoillanne, valmiit, hep!

Tutkimuskysymyksen, menetelmän ja aineiston määrittäminen on keskeinen vaihe opinnäytteen suunnittelussa. Olemme kuvanneet niitä tässä luvussa tutkimuksen lähtöteleinä, mutta on myös hyvä muistaa, että joskus näitä valintoja on tarpeen muokata työn edetessä. Laadullisessa tutkimuksessa esimerkiksi tutkimuskysymyksen tarkkaa muotoilua viilataan joskus työn loppumetreille saakka. Siitä huolimatta huolellinen suunnittelu ennen työn aloittamista saa työn edistymään sujuvammin.

Suunnittelussa on hyvä muistaa, että opinnäytetyö on vain opinnäytetyö, ei elämäntyö. Sille on jokaisessa korkeakoulussa määritelty oma opintopistemääränsä, jonka voi muuttaa summittaiseksi tuntimääräksi, jonka aikana sinun odotetaan saavan työn valmiiksi. Samoin työlle on yleensä annettu ohjeellinen sivumäärä. Siksi alkuvaiheen valintoja tehdessä on hyvä miettiä, kuinka paljon erilaiseen taustoitukseen ja menetelmien kuvaamiseen riittää sivuja ja mihin kaikkeen aika riittää. Esimerkiksi suuren haastatteluaineiston litterointi tai etnografiselle tutkimukselle tyypillinen toiminnan havainnointi ”kentällä” vaativat usein runsaasti aikaa. Samoin on hyvä pohtia, kannattaako käyttää sellaista menetelmää tai lähestymistapaa, jonka sisäistäminen on kovin työlästä. Tutkimusasetelman suunnittelussa yhdistyvätkin paitsi tieteelliset seikat, myös varsin arkiset kysymykset siitä, millaisia resursseja itse kullakin on käytettävissä tutkimuksen tekemiseen. Joskus voi tosin käydä myös niin, että tutkimuksen edetessä pääsee työn imuun, joka vie mennessään. Opinnäytteen kirjoittaminen voi olla myös hauskaa!

## Lisää aiheesta

Hakala, Juha T. 2008. *Uusi graduopas. Melkein maisterin entistä ehompi niksikirja*. Helsinki: Gaudeamus.

Kniivilä, Sonja & Lindblom-Yläne, Sari & Mäntynen, Anne 2017. *Tiede ja teksti. Tehoa ja taitoa tutkielman kirjoittamiseen*. Helsinki: Gaudeamus.